

Тернопільський осередок
Наукового товариства ім. Шевченка
Богословська комісія

ЗБІРНИК ПРАЦЬ

Том 14

*Українська Греко-Католицька Церква:
виміри богослов'я, історії та культури*

Тернопіль
Джура
2026

*Присвячується
160-річчю від дня народження
Митрополита Андрея Шептицького*

**Ternopil branch
of the Shevchenko Scientific Society
Theological Commission**

**Тернопільський осередок
Наукового товариства ім. Шевченка
Богословська комісія**

SCIENTIFIC COLLECTION

Volume 14

***Ukrainian Greek Catholic Church:
Dimensions of Theology, History and Culture***

Ternopil
Dzhura
2026

ЗБІРНИК ПРАЦЬ

Том 14

***Українська Греко-Католицька Церква:
виміри богослов'я, історії та культури***

Тернопіль
Джура
2026

УДК 271.4(477)(06)

З 41

Відповідальний редактор серії — Заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії медичних наук України, дійсний член НТШ, доктор медичних наук, професор **Михайло Андрейчин**

Редактор тому — член НТШ, голова Богословської комісії, доктор богослов'я, о. **Іван Говера**

Редакційна колегія:

о. **Іван Говера**, **Михайло Андрейчин**, **Елла Бистрицька**, о. **Ігор Драпак**, о. **Олег Хортник**, **Богдан Новосядлий**, **Ірина Рудник**

Рецензенти:

Заслужений діяч науки і техніки України, дійсний член НТШ, доктор економічних наук, професор **Богдан Андрушків**; доктор східних церковних наук, викладач Вищої духовної семінарії імені Патріарха Йосифа Сліпого, синкел Тернопільсько-Зборівської архієпархії УГКЦ, о. **Віталій Козак**

З 41

ЗБІРНИК ПРАЦЬ. Том 14 : Українська Греко-Католицька Церква: виміри богослов'я, історії та культури / Тернопільський осередок Наукового товариства ім. Шевченка / відп. ред. М. Андрейчин, ред. тому о. І. Говера. Тернопіль: Джура, 2026. 532 с.

Збірник приурочено на вшанування 160-ї річниці від дня народження Митрополита Андрея Шептицького. Наукові праці-дослідження поділено на тематичні розділи, які розкривають діяльність Української Греко-Католицької Церкви у різні періоди, зокрема під керівництвом Митрополита Андрея, у часи переслідувань, а також у період виходу з підпілля та подальшого розвитку.

Для висвітлення й дослідження цих тем запрошено науковців, котрі здобули наукові ступені як в Україні, так і за кордоном.

Видання адресовано науковцям, богословам, працівникам освіти й культури, студентській молоді, а також усім, хто зацікавлений історією та життям Церкви.

Рекомендовано до друку Вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 12 від 24.02.2026)

© Тернопільський осередок Наукового товариства ім. Шевченка, 2026
© Видавництво «Джура», оригінал-макет, 2026

ISBN 978-966-185-226-5

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА (Михайло Андрейчин)	11
АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ ТА ЙОГО ДОБА	14
Теодор (Тарас) Мартинюк Митрополит Андрей Шептицький та справа затвердження Унівського типікону в Апостольській Столиці (1920–1928)	14
Мартин Хомів Проблема встановлення дати інтронізації кир Андрея Шептицького, єпископа Станиславівського	34
Martin Chomiw The Strategies of Andrey Sheptytsky, Bishop of Stanyslaviv, According to His First Pastoral Letter to the Clergy (1899)	47
Іван Кліщ, Галина Кліщ Внесок Андрея Шептицького у розвиток системи охорони здоров'я в Україні	67
Ігор Драпак Роль Митрополита Андрея Шептицького у становленні та розвитку християнських молодіжних організацій в УГКЦ	81
Юстин (Юрій) Бойко Листування отця Климентія Шептицького з отцем Андрієм Білецьким, офіціалом Капітули та генеральним вікарієм Львівської Архієпархії (1914–1917)	93
ІСТОРИЯ ЦЕРКВИ	117
Михайл (Василь) Пастух Самобутність Київської Церкви: Досвід зародження і відродження в наш час	117
Василь Макоїд Отець Келестин Скоморовський: життя та літературна діяльність діяча Галицького Відродження ХІХ століття	149

Іван Говера

Богословський та інтелектуальний рівень духовенства
в період підпілля УГКЦ..... 158

Марія Горяча

Йосиф Сліпий і Альфонсас Сваринкас —
приклад духовної дружби та християнського свідчення
в умовах тоталітарного переслідування..... 173

Орест Глубіш

Коли нам забороняли молитися 189

Наталія Григорук

Огляд праць М. Чубатого з історії української церкви,
опублікованих у США у 1939–1975 рр. 195

Прокопій (Юрій) Лотоцький

Історичний погляд на виховання священників
у Василянському Чині в добі Просвітництва (XVII–XIX ст.) 205

Дарія (Світлана) Турків

Сестри-василіанки: шлях до централізації 220

Ілля Герасимюк

Свята гора Афон — містична земля православ'я 239

ЦЕРКВА ТА СУСПІЛЬСТВО..... 246**Елла Бистрицька, Леся Костюк, Степан Прийдун**

Правові засади душпастирської опіки релігійних організацій
у сфері охорони здоров'я 246

Оксана Валіон

Публічний вимір релігії в умовах сьогодення..... 260

Зоряна Лановик, Мар'яна Лановик

Проблема зіткнення національних світоглядів
у процесі інтерпретації Біблійних текстів 273

Юстиніан (Олег) Городечний

Що Бог говорить нам через Стигми святого Франциска? 288

Іван Басюк

Привілей серця у філософській антропології Памфіла Юркевича 300

Богдан Завідняк

Теодицея або містика Хреста Едити Штайн
(Св. Терези Бенедикти від Хреста)..... 315

Надія Волік

Церква в епоху цифрових технологій: досвід УГКЦ 338

Ігор Василюшин

Актуальність відновлення читань зі Старого Завіту
на Божественній Літургії..... 348

Олег Хортник

Крилос в сучасній правовій інтерпретації
та еклезіологічній практиці 359

САКРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО..... 373**Михайло Андрейчин**

Святий Рох і пам'ять про нього на Тернопільщині 373

Михайл Шевченків

Бог у поезії Тараса Шевченка..... 391

Наталія Ганусевич

Атрибуція частини сакральної колекції скульптур XVIII ст.
в рамках проекту з диджиталізації 429

Руслан Корняк

Храм Воздвиження Чесного Хреста в Копичинцях —
як взірєць реставрованої архітектурної пам'ятки
національного значення 1630 р. 438

Богдан Гринюка, Марта Гринюка

Найдавніші архітектурні та історико-культурні пам'ятки
села Крогулець 459

Світлана Гуральна

Богослужбовий спів УГКЦ впродовж XIX та на початку XX століть..... 474

Олег Смоляк, Лілія Проців

Церковні коляди у духовно-музичній спадщині
українських священників..... 486

Галина Яценко

Музична стилістика західноукраїнських паралітургійних пісень,
присвячених святому Димитрію, Архистратигу Михаїлу
та Миколаю Чудотворцю..... 505

Наталія Чеканова

Унікальні листівки на березовій корі
в колекції Тернопільського обласного краєзнавчого музею..... 518

АВТОРИ 527

CONTENTS

FOREWORD (Mykhaylo Andreychyn)	11
ANDREY SHEPTYTSKY AND HIS TIME	14
Teodor (Taras) Martynyuk Metropolitan Andrey Sheptytsky and the case of approval of the Univ Typicon in the Apostolic See (1920–1928)	14
Martin Chomiw The problem of establishing the date of enthronement of kyr Andrey Sheptytsky, Bishop of Stanyslaviv	34
Martin Chomiw The Strategies of Andrey Sheptytsky, Bishop of Stanyslaviv, according to his first pastoral letter to the clergy (1899)	47
Ivan Klishch, Halyna Klishch Andrey Sheptytsky's contribution to the development of the healthcare system in Ukraine	67
Ihor Drapak The role of Metropolitan Andrey Sheptytsky in the formation and development of Christian youth organizations and communities in the first half of the 20th century	81
Justin (Yurii) Boiko Correspondence between Father Klymentiy Sheptytsky and Father Andriy Biletsky, Official of the Chapter and Vicar General of the Lviv Archeparchy (1914–1917)	93
CHURCH HISTORY	117
Mykhail (Vasyl) Pastukh The identity of the Kyiv Church: the experience of origin and revival in our time	117
Vasyl Makoyid Father Kelestyn Skomorovsky: Life and literary activity of a figure of the Galician Revival in the 19th century	149

Ivan Hovera

Theological and intellectual level of the clergy in the underground period
of the Ukrainian Greek Catholic Church

158

Mariya Horyacha

Josyf Slipyj and Alfonsas Svarinskas: an example of spiritual friendship
and Christian witness in conditions of totalitarian persecution

173

Orest Hlubish

When we were forbidden to pray

189

Nataliia Hryhoruk

Review of the works of M. Chubaty on the history
of the Ukrainian Church, published in the USA in 1939–1975

195

Prokopij (Jurii) Lototskyj

A historical view of the education of priests in the Basilian Order
in the Age of Enlightenment (17th–19th cent.)

205

Dariya (Svitlana) Turkiv

The Basilian Sisters: the path to centralization

220

Illiya Herasymyuk

Holy Mount Athos — the mystical land of Orthodoxy

239

CHURCH AND SOCIETY

246

Ella Bystrytska, Lesya Kostyuk, Stepan Pryydun

Legal principles of pastoral care of religious organizations
in the sphere of health care

246

Oksana Valion

Public dimension of religion in today's conditions

260

Zoriana Lanovyk, Mariana Lanovyk

The problem of the clash of national worldviews
in the process of interpreting biblical texts

273

Justynian (Oleg) Horodechnyi

What is God saying to us through the stigmata of Saint Francis?

288

Ivan Basjuk

The privilege of the heart in the philosophical anthropology
of Pamfil Yurkevich

300

Bohdan Zavidniak

Theodicy or the mystery of the Cross of Edith Stein
(St. Teresa Benedicta of the Cross)

315

ЦЕРКВА ТА СУСПІЛЬСТВО

Елла Бистрицька, Леся Костюк, Степан Прийдун
м. Тернопіль

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДУШПАСТИРСЬКОЇ ОПІКИ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

***Анотація.** У статті проаналізовано еволюцію та сучасний стан нормативно-правового забезпечення душпастирської опіки релігійних організацій у сфері охорони здоров'я, акцентовано увагу на проблемних аспектах та суперечностях чинних нормативно-правових актів у цій сфері. Обґрунтовано доцільність законодавчого закріплення медичного капеланства шляхом ухвалення спеціального закону.*

***Ключові слова:** релігійні організації, душпастирська опіка, медичне капеланство, законодавство, капелан у сфері охорони здоров'я.*

Актуальність проблеми дослідження. Повномасштабне вторгнення росії в Україну, окупація українських територій та безпрецедентні військові злочини та злочини проти людяності, здійснені російськими військами, актуалізували роль релігійних організацій у суспільно-політичному житті загалом та недопущенні гуманітарної катастрофи. Питання взаємодії релігійних організацій з органами державної влади, місцевого самоврядування та громадянського суспільства є досить важливим в умовах воєнного стану та нейтралізації злочинних дій держави-агресора. Саме релігійні організації дуже часто не лише сприяють виконанню функції органів державної влади й місцевого самоврядування щодо допомоги населенню, яке страждає від воєнних дій, але й забезпечують психологічною та матеріальною допомогою усіх потребуючих. Очевидно, що заклади охорони здоров'я є саме тими інституціями, які найчастіше допомагають по-

страждалим від війни, дуже часто ця допомога не обмежується лише медичною, але й психологічною. Саме в лікарнях чи інших медичних установах люди потребують кваліфікованої психологічної і соціальної допомоги. Окрім кваліфікованих лікарів, психологів чи соціальних працівників, дуже часто люди потребують релігійної й духовної підтримки, яку можуть забезпечити представники релігійних організацій. Очевидно, що важливість душпастирської опіки релігійних організацій у закладах охорони здоров'я України була актуальною і до повномасштабної війни, однак саме після 24 лютого 2022 р. ця співпраця потребує істотної активізації, систематизації, а головне — належного нормативно-правового забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями проблематики правового забезпечення душпастирської опіки релігійних організацій у сфері охорони здоров'я (медичного капеланства) активно займаються такі українські дослідники: с. Убогов, с. Здіорук, М. Васін, Н. Росул та ін. У цьому контексті актуальними є дослідження процесів інституалізації медичного капеланства в Україні, ця проблематика стала об'єктом наукових досліджень Е. Бистрицької та Л. Костюк. Водночас варто зазначити, що у порівнянні з дослідженнями у сфері військового чи пенітенціарного капеланства, проблематика душпастирської опіки релігійних організацій у сфері охорони здоров'я є найменш дослідженою та потребує переосмислення й узагальнення.

Метою статті є аналіз еволюції та сучасного стану правового забезпечення душпастирської опіки релігійних організацій у сфері охорони здоров'я, виявлення проблемних аспектів та суперечностей чинних нормативно-правових актів та законодавчих ініціатив.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правові засади діяльності релігійних організацій в Україні, а відтак і їхньої душпастирської опіки є доволі консервативними, а окремі аспекти законодавства у цій сфері ще так і не позбулись радянських пережитків. Варто зазначити, що базовий чинний Закон України, який регламентує діяльність релігійних організацій України, «Про свободу совісті та

релігійні організації» ухвалений ще до проголошення незалежності України, а саме: 23 квітня 1991 р. Він є досить лаконічним і очевидно його візія не зовсім відповідає сучасним релігійно-конфесійним і політичним реаліям, особливо в контексті активної участі релігійних організацій у суспільно-політичному житті [8]. Яскравим свідченням цього є питання військового капеланства, правова та інституційна легалізація якого розпочинається лише після початку російської агресії в 2014 р. Зокрема, 2 липня 2014 р. Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням № 677-р «Про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних силах України, Національній гвардії, Державній спеціальній службі транспорту та Державній прикордонній службі» надав капеланам право працювати у складі військових формувань з укладенням відповідних трудових договорів [15]. Незважаючи на часткову мобілізацію в Україні з 2014 р. та ведення бойових дій у форматі АТО/ООС з метою відсічі збройної агресії РФ проти України, до 2021 р. військове капеланство не мало законодавчого забезпечення, а ґрунтувалось на урядових нормативно-правових актах, які не могли належним чином забезпечити вирішення усіх питань статусу військових капеланів та задоволення світоглядних потреб військовослужбовців. Відповідний Закон «Про Службу військового капеланства» було ухвалено лише 30 листопада 2021 р. [9]. Очевидно, що і цей закон потребує удосконалення, адже його апробація відбувається в умовах активних бойових дій, однак цілком зрозумілим є те, що закріплення військового капеланства на законодавчому рівні дозволило вирішити безліч питань: від статусу комбатанта до визначення квот конфесійного представництва військового духовенства.

Що стосується правового забезпечення душпастирської опіки релігійних організацій у сфері охорони здоров'я, то станом на 2025 р. не існує чинного нормативно-правового акту, який регламентує цей аспект цілісно, натомість діяльність представників релігійних організацій у медичних закладах базується на окремих законах та підзаконних актах у сфері свободи совісті та охорони здоров'я.

Стаття 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» передбачає проведення богослужінь та релігійних обрядів в лікарнях й госпіталах на прохання громадян, які перебувають у них,

або за ініціативою релігійних організацій. На адміністрацію цих установ покладається сприяння цьому, а також участь у визначенні часу та інших умов проведення богослужіння, обряду або церемонії [8].

У Цивільному кодексі України також передбачено гарантії забезпечення душпастирської опіки релігійних організацій для фізичної особи, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у медичному закладі, зокрема ч. 2 ст. 287 викладена у такій редакції: «Фізична особа, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я, має право на допуск до неї священнослужителя для відправлення богослужіння та релігійного обряду» [19].

Відповідне право пацієнтів на допуск священнослужителя для відправлення богослужіння та релігійного обряду передбачено і Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», хоча варто зазначити, що цим пунктом відповідний закон було доповнено лише в 2007 р. [6; 7].

Очевидним є те, що ці законодавчі акти не регламентують детально і системно душпастирську опіку релігійних організацій в закладах охорони здоров'я, як і не надають чіткого визначення поняттю «душпастирська опіка в закладах охорони здоров'я» чи «медичне капеланство».

Більшість дослідників цієї проблематики акцентують увагу на необхідності врегулювання питання функцій священнослужителів, які здійснюють душпастирську опіку в закладах охорони здоров'я, визначення порядку їхньої підготовки, професійних вимог й етичних стандартів [17, с. 223].

Не менш актуальним є питання правового регулювання порядку доступу релігійних організацій до закладів охорони здоров'я з метою здійснення душпастирської опіки. М. Васін обґрунтовує доцільність законодавчого закріплення не лише права пацієнтів на душпастирську опіку, але й персоналу закладів охорони здоров'я, які також потребують духовної підтримки й дуже часто перебувають у стресових ситуаціях [3, с. 19].

Відсутність законодавчого регламентування зазначених питань призводить до різноманітних проблем та труднощів здійснення душпастирської опіки релігійних організацій в закладах охорони здоров'я: поширеними є випадки перешкоджання адміністрації ме-

дичних установ душпастирській опіці представників релігійних організацій. Натомість функції медичних капеланів зазвичай виконують священнослужителі місцевих релігійних громад на волонтерських засадах без належної спеціальної підготовки. У такій ситуації правової невизначеності ключовим чинником налагодження співпраці релігійних організацій та закладів охорони здоров'я є особисті відносини та усні домовленості між адміністрацією медичних установ та релігійними організаціями.

У 2016 р. законодавцем було здійснено спробу закріпити душпастирську опіку в сфері охорони здоров'я на законодавчому рівні. Зокрема, 14 липня 2016 р. у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект №4987 Про внесення змін до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (щодо запровадження душпастирської опіки в сфері охорони здоров'я). Одним з авторів цього проекту був Віктор Єленський — один із кращих фахівців в галузі державно-церковних відносин, з 19 грудня 2022 р. — голова Державної служби з питань етнополітики та свободи совісті [16].

Цей законопроект визначав поняття душпастирської опіки в сфері охорони здоров'я, яке законодавець трактував, як «діяльність в закладах охорони здоров'я священнослужителів (капеланів), уповноважених релігійними організаціями, статуту (положення) яких зареєстровані у встановленому законом порядку, спрямована на забезпечення релігійних та духовних потреб пацієнтів, членів їх сімей, а також працівників закладів охорони здоров'я» [16].

Було запропоновано доповнити чинний закон «Основи законодавства України про охорону здоров'я» новою статтею «Стаття 24². Душпастирська опіка в сфері охорони здоров'я», яка декларувала зобов'язання держави сприяти забезпеченню свободи совісті і віросповідання й координації міжконфесійної співпраці та розвитку душпастирської опіки в сфері охорони здоров'я, що спрямована на забезпечення релігійних та духовних потреб пацієнтів, членів їх сімей, а також працівників закладів охорони здоров'я. Варто зазначити, що реалізація душпастирської опіки передбачалась в усіх закладах охорони здоров'я, незалежно від форми власності й підпорядкування [16].

Функція координування заходів душпастирської опіки в сфері

охорони здоров'я покладалась на дорадчий орган — Душпастирську раду, яка повинна була бути сформована МОЗ з представників релігійних управлінь і центрів, статуту (положення) яких зареєстровані у встановленому законом порядку.

Що стосується статусу священнослужителів, які здійснюватимуть душпастирську опіку, то їхня діяльність повинна реалізовуватись на волонтерських чи громадських засадах, натомість заклади охорони здоров'я отримували право приймати на роботу капеланів, які пройшли відповідну спеціальну підготовку й делеговані уповноваженими релігійними організаціями. Такі особи отримували право входити до складу комісій з питань біоетики, що функціонують при закладах охорони здоров'я [16].

Питання регламентування спеціальної підготовки й діяльності, прав та обов'язків медичних капеланів покладалось на Міністерство охорони здоров'я, яке, власне, мало розробити й затвердити відповідне положення про душпастирську опіку в сфері охорони здоров'я.

Узагальнений висновок Головного науково-експертного Апарату Верховної Ради України управління щодо законопроекту від 26 вересня 2016 р. передбачав доцільність відхилення. Основна аргументація полягала в тому, що чинне законодавство вже «повною мірою вирішує питання реалізації релігійних потреб пацієнтів у відповідності із Конституцією України (ст. 35), Цивільним кодексом України, Основами законодавства України про охорону здоров'я, Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації». Критиці також було піддано поняття «душпастирська опіка», запропонованого проектом, а також ідея введення до штату працівників закладів охорони здоров'я священнослужителів, які одночасно є служителями релігійних культів, що, на думку експертів, суперечить конституційному принципу відокремленості церкви від держави [16].

Хоча головним аргументом, на нашу думку, було питання фінансування, адже у висновку Головного науково-експертного управління щодо цього законопроекту йдеться про ненадання «фінансово-економічного обґрунтування (у зв'язку зі збільшенням чисельності працівників закладів охорони здоров'я, які перебувають у державній та комунальній власності), що є порушенням вимог частини 3 статті 91 Регламенту Верховної Ради України».

Незважаючи на рекомендацію парламентського комітету з питань охорони здоров'я прийняти за основу цей законопроект в першому читанні, під час голосування, яке відбулось 2 листопада 2016 р., лише 183 народні обранці підтримали законодавче закріплення душпастирської опіки в сфері охорони здоров'я.

Однак істотним недоліком законопроекту №4987, на нашу думку, було не те, що чинне законодавство вже повною мірою вирішує питання реалізації релігійних потреб пацієнтів, як це зазначено у висновку Головного науково-експертного управління апарату Верховної Ради України, а відсутність регламентування базових принципів душпастирської опіки у медичних закладах.

В цьому контексті підтримуємо ідею М. Васіна щодо необхідності норм про «обов'язок медичних капеланів дотримуватися санітарних норм і правил, внутрішнього розпорядку закладів охорони здоров'я, узгоджувати свої візити до пацієнтів з їхніми лікарями, а зустрічі з персоналом та проведення богослужінь у закладах охорони здоров'я — з їхньою адміністрацією». Не менш актуальним є законодавче закріплення права на відмову пацієнтів чи працівників медичних закладів від зустрічі із священнослужителями [3, с. 21].

Неготовність народних депутатів вирішувати питання медичного капеланства активізувало діяльність громадськості в цьому напрямку. Зокрема, в 2018 р. Громадська Рада Церков і релігійних організацій при Міністерстві охорони здоров'я затвердила за основу проект Положення про капеланство у сфері охорони здоров'я України. Опрацювання проекту цього Положення було покладено на Робочу групу з питань впровадження капеланства у сфері охорони здоров'я України, створеної відповідно до наказу МОЗ; 1321 від 07.06.2019 р. [5].

Станом на початок 2025 р. текст проекту Положення про капеланство у сфері охорони здоров'я відсутній у вільному доступі, однак із аналізу М. Васіна доходимо висновку, що більшість ідей цього положення були запозичені із законопроекту №4987. Діяльність медичних капеланів, відповідно до проекту Положення, реалізувалась на професійній чи волонтерській/громадській основі. Заклади охорони здоров'я отримували право включати відповідні посади медичних капеланів до штатного розпису в межах фонду оплати пра-

ці та тарифних розрядів, визначених законодавством. Досить прогресивною є норма про те, що наявність у закладах охорони здоров'я штатних посад капеланів не може бути підставою для перешкоджання душпастирської опіки у цьому закладі священнослужителів інших релігійних організацій чи конфесій. У проекті також визначено вимоги до медичних капеланів й порядок підготовки та підвищення кваліфікації священнослужителів, що здійснюватимуть душпастирську опіку в медичних установах [3, с. 21–22].

Розширенню нормативно-правового забезпечення душпастирської опіки релігійних організацій у сфері охорони здоров'я сприяло затвердження наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України №677 від 13.12.2019 р. національного класифікатора НК 026:2019 «Класифікатор медичних інтервенцій». Цей класифікатор визначив такі нові медичні втручання, як «Духовна підтримка» (код 96187-00) та «Духовний ритуал» (код 96240-00). Відповідно до чинного законодавства України Класифікатор медичних інтервенцій визначає список медичних втручань, які можуть здійснюватись пацієнту у закладах охорони здоров'я будь-якої форми власності [14].

У 2020 р. мультидисциплінарна Робоча група МОЗ з питань впровадження капеланства у сфері охорони здоров'я презентувала навчальну програму підготовки помічників медичних капеланів. Також розроблено навчальний план й уніфіковану навчальну програму зі спеціалізації «Клінічна душпастирська опіка першого (базового) рівня», спрямовану на підготовку медичних капеланів [4, с. 27].

Очевидно, що в умовах пандемії COVID-19 актуальність душпастирської опіки в релігійних організацій істотно посилилась — це зумовило активізацію громадського сектору щодо розширення нормативно-правового забезпечення медичного капеланства. Вже 14 квітня 2020 р. було офіційно зареєстровано ГО «Асоціація капеланів в охороні здоров'я» (АКОЗУ). Громадська організація була створена представниками трьох конфесій: Сергій Дмитрієв — в. о. голови Синодального управління медичного капеланства Православної Церкви України, Андрій Гірняк — заступник голови Відділу соціального служіння Української Греко-Католицької Церкви, Сергій Убогов — старший пастор громади християн віри євангельської та співробітник

Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика [1].

Відповідно до статуту АКОЗУ основною метою діяльності є «... сприяння впровадженню, ефективному функціонуванню й розвитку інституту капеланства у сфері охорони здоров'я та соціального захисту України» [18]. Членство в Асоціації необмежене приналежністю до жодної конфесії. Члени Асоціації є активними учасниками розробки нормативно-правового забезпечення душпастирської опіки релігійних організацій у сфері охорони здоров'я.

Наказом МОЗ №1308 від 04.06.2020 р., який затвердив Порядок надання паліативної допомоги, духовну опіку було визнано невід'ємною складовою мультидисциплінарної допомоги паліативним пацієнтам [10].

Наступним етапом розвитку нормативно-правового забезпечення медичного капеланства стало затвердження Національного класифікатора НК 026:2021 «Класифікатор медичних інтервенцій», який істотно розширював «духовні» інтервенції, зокрема: «духовна оцінка», «духовне консультування, наставництво або навчання», «духовна підтримка», «духовний ритуал» [13].

Повномасштабне вторгнення росії в Україну також істотно актуалізувало залучення представників релігійних організацій до духовної опіки і підтримки пацієнтів закладів охорони здоров'я. Цілком очевидним є те, що в умовах повномасштабної війни така діяльність має бути систематичною й гармонійно поєднуватись з іншими видами медичних інтервенцій. Для посилення систематичності душпастирської опіки в сфері охорони здоров'я МОЗ відповідним наказом №1782 від 30 вересня 2022 р. доповнило перелік посад професіоналів з вищою немедичною освітою новими професіоналами: клінічний психолог, психотерапевт, капелан в охороні здоров'я [12].

Істотно посилено правовий статус медичних капеланів наказом Міністерства охорони здоров'я України №138 від 25 січня 2023 р. «Про затвердження змін до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я». Саме у цьому нормативно-правовому акті найбільш систематично і детально окреслено сферу діяльності медичних капеланів, основні завдання, види діяльності, обов'язки й кваліфікаційні вимоги. Передбачено

II, I і вищу кваліфікаційну категорію капеланства, необхідною умовою для отримання яких є відповідний досвід та здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю «Богослов'я», спеціалізація рівня за фахом «Клінічне душпастирство» відповідного рівня й наявністю сертифіката капелана в охороні здоров'я та посвідчення про присвоєння (підтвердження) кваліфікаційної категорії. Для посади капелана без категорії необхідною умовою є здобуття вищої освіти не нижче першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю Богослов'я та спеціалізації базового рівня за фахом «Клінічне душпастирство» [11].

Незважаючи на детальне визначення кваліфікаційної характеристики професії «Капелан в охороні здоров'я», правове забезпечення інституту медичного капеланства потребує подальшого удосконалення. У цьому контексті актуальними, на нашу думку, є зауваження Н. Росул, яка акцентує увагу на тому, що цей нормативно-правовий акт обмежує діяльність медичних капеланів лише у закладах, які мають статус юридичної особи і не передбачають душпастирську опіку в медичних центрах, що створені фізичними особами-підприємцями. Не менш важливим є зауваження щодо необхідності зобов'язання капелана в охороні здоров'я зберігати конфіденційність інформації, отриманої в процесі виконання своїх посадових обов'язків. Вважаємо доцільним закріпити правовий захист конфіденційності у сфері медичного капеланства за аналогією до військового капеланства [17, с. 223].

Залишається не врегульованим питання громадянства капелана в охороні здоров'я, а відтак і необхідність отримання від керівного центру (управління) відповідної релігійної організації мандату на право здійснення душпастирської опіки у сфері охорони здоров'я [17, с. 223].

Очевидно, що вирішення цих питань можливе лише шляхом законодавчого закріплення інституту медичного капеланства, що дозволило б гармонізувати українське законодавство та внести актуальні зміни у підзаконні нормативно-правові акти. Доцільність ухвалення спеціального закону у сфері душпастирської опіки релігійних організацій у сфері охорони здоров'я підтверджується досвідом розвитку військового капеланства, інститут якого розпочав ефективне повноцінне функціонування лише після ухвалення відповідного за-

кону. Введення посади «капелан у сфері охорони здоров'я» у Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників є важливим етапом у розвитку медичного капеланства України, але у жодному випадку воно не може замінити відповідний закон.

Удосконаленню правового забезпечення душпастирської опіки релігійних організацій у сфері охорони здоров'я сприяло затвердження професійних стандартів «Капелан в охороні здоров'я» і «Помічник капелана в охороні здоров'я». Зокрема 10 березня 2023 р. Національне агентство кваліфікацій зареєструвало АКОЗУ на розроблення проєктів цих професійних стандартів, які були затверджені на початку квітня 2024 р. відповідно до вимог Кодексу законів про працю України [2, с. 11].

Очевидно, що удосконалення нормативно-правових основ душпастирської опіки релігійних організацій сприяє подальшій інституалізації медичного капеланства. Найактивніше душпастирську опіку у закладах охорони здоров'я здійснює Українська Греко-Католицька Церква, дослідники акцентують увагу на тому, що саме у західних областях України нараховується найбільша кількість сертифікованих медичних капеланів [2, с. 11].

Першість цієї конфесії у душпастирській опіці у закладах охорони здоров'я зумовлюється тим, що УГКЦ системно займаються цим питаннями уже понад 20 років, зокрема ще у 2004 р. кардинал Любомир Гузар створив Комісію народного здоров'я Києво-Галицької митрополії УГКЦ, яка у 2011 р. була трансформована в Комісію УГКЦ у справах душпастирства охорони здоров'я. У березні 2021 р. у Львові створено регіональну Асоціацію Західного регіону, яка об'єднала капеланів Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської та Чернівецької областей. Важливим чинником у розвитку медичного капеланства УГКЦ є досвід закордонних громад цієї конфесії [2, с. 10–11].

Незважаючи на лідерство УГКЦ у цьому контексті, ця кількість сертифікованих медичних капеланів є недостатньою. Зокрема в Тернопільсько-Зборівській єпархії УГКЦ до штатного розпису медичних закладів введено лише 2 медичних капелани, усі інші представники релігійних організацій здійснюють душпастирську опіку у закладах охорони здоров'я на волонтерських засадах [2, с. 11].

Отже, законодавство України у сфері душпастирської опіки релігійних організацій у сфері охорони здоров'я базується на базових законах, зокрема «Про свободу совісті та релігійні організації», Цивільного кодексу, «Основи законодавства України про охорону здоров'я» та підзаконних нормативно-правових актах. Спроби ухвалення спеціального закону були провалені у зв'язку із відсутністю чіткого усвідомлення місії та завдань медичного капеланства, а тому і неготовністю фінансувати інституалізацію душпастирської опіки релігійних організацій у закладах охорони здоров'я. Це призвело до активізації громадського сектору щодо розроблення проєктів відповідних нормативно-правових актів щодо розширення правових засад душпастирської опіки релігійних організацій у сфері охорони здоров'я. Очевидно, що пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення рф в Україну істотно актуалізувало питання розширення правового забезпечення медичного капеланства, зокрема МОЗ внесло у перелік професіоналів з вищою немедичною освітою посади «капелан в охороні здоров'я», а у 2023 р. чітко визначено обов'язки та кваліфікаційні вимоги до медичних капеланів у відповідному Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я».

Незважаючи на істотне удосконалення і розширення правового забезпечення душпастирської опіки релігійних організацій у сфері охорони здоров'я, вважаємо, що повноцінне функціонування медичного капеланства можливе лише після ухвалення спеціального закону.

Література

1. Асоціація капеланів в охороні здоров'я України. URL: <https://medkapelan.com.ua/pro-asotsiatsiiu/>
2. Бистрицька Е. Костюк Л. Процеси інституалізації медичного капеланства в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Історичні науки. Том 35 (74) №4. 2024. с. 8–13.
3. Васін М. с. Актуальність законодавчого впровадження медичного капеланства в Україні. *Соціологія права*. 2018. № 3–4 (26–27). с. 18–24.
4. Васін М. Твоє право на свободу віросповідання. Посібник для віруючих, релігійних громад та посадових осіб органів влади. Інститут релігійної свободи, 2020. 40 с.

5. Громадська рада при МОЗ впроваджуватиме медичне капеланство в Україні. URL: <https://info.adventist.ua/gromadska-rada-pry-moz-vprovadzhuvatyme-medychne-kapelanstvo-v-ukrayini/?print=pdf>

6. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст. 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

7. Закон України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 33, ст. 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-16#Text>

8. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації». Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 25, ст. 283. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>

9. Закон України «Про службу військового капеланства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>

10. Наказ Міністерства охорони здоров'я України №1308 від 04.06.2020 Про удосконалення організації надання паліативної допомоги в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0609-20#Text>

11. Наказ Міністерства охорони здоров'я України №138 від 25.01.2023 Про затвердження змін до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0138282-23#Text>

12. Наказ Міністерства охорони здоров'я України №1782 від 30.09.2022 Про внесення змін до Переліку посад професіоналів з вищою немедичною освітою. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1303-22#Text>

13. Національний класифікатор НК 026:2021 — «Класифікатор медичних інтервенцій». URL: <https://meddata.pp.ua/classifications/nk-026-2021/>

14. Про затвердження національних класифікаторів. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства №677 від 13.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0677915-19#Text>

15. Про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах, Національній гвардії, Державній спеціальній службі транспорту та Державній прикордонній службі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/677-2014-%D1%80#Text>

16. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (щодо запровадження душпастирської опіки в сфері охорони здоров'я). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59751

17. Росул Н. О. Актуальні питання нормативно-правового регулювання медичного капеланства в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право*. Ужгород, 2023. Т. 1. Вип. 78. с. 221–226.

18. Статут громадської організації «Асоціація капеланів в охороні здоров'я України». URL: https://drive.google.com/file/d/1B8llR4VBUinCJcc_OmPJnaW8Wkk9VgBu/view?pli=1

19. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40–44, ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Ella Bystrytska, Lesya Kostiuk, Stepan Pryydun

Ternopil

LEGAL PRINCIPLES OF PASTORAL CARE OF RELIGIOUS ORGANIZATIONS IN THE SPHERE OF HEALTH CARE

Abstract. *The article analyzes the evolution and current state of the regulatory and legal support for pastoral care of religious organizations in the field of healthcare, focusing on problematic aspects and contradictions of current regulatory and legal acts in this area. The feasibility of legislative consolidation of medical chaplaincy through the adoption of a special law is substantiated.*

Keywords: *religious organizations, pastoral care, medical chaplaincy, legislation, healthcare chaplain.*